

تصنیف و ترانه پردازی در ایران

تألیف:

مریم کریمی

سرشناسه: کریمی مریم، ۱۳۴۵
عنوان و نام پدید آور: تصنیف و ترانه پردازی در ایران / مریم کریمی
مشخصات نشر: گرگان: انتشارات نوروزی، ۱۳۹۱
مشخصات ظاهری: ۱۸۵ ص
شابک: ۷-۵۶۴-۱۵۱-۹۶۴-۹۷۸
فهرست نویسی: فیپا
موضوع: ترانه‌های ایرانی / نقد و بررسی
رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ ۶ت۴ک/۳۹۸۹ PIR
رده بندی دیویی: ۸۴۰/۵۴۰۹
شماره کتابشناسی ملی: ۱۴۸-۲۶-۳۸۴

عنوان: تصنیف و ترانه پردازی در ایران
نویسنده: مریم کریمی
نوبت چاپ: اول-۱۳۹۱
ناشر: نوروزی
مشخصات ظاهری: ۱۸۵
تصحیح: کریمی
شمارگان: ۱۰۰۰
شماره شابک: ۷-۵۶۴-۱۵۱-۹۶۴-۹۷۸
چاپ: دیجیتال نوروزی
قیمت: ۶۰۰۰ تومان

www.entesharate-noruzi.com

entesharate.noruzi@gmail.com

گرگان، خیابان شهید بهشتی، پاساژ رضا، انتشارات نوروزی تلفن: ۰۱۷۱۲۲۳۱۳۸۵

سامانه پیام کوتاه: ۱۰۰۰۱۷۱۲۲۴۲۳۵۸

تقدیم به پدر و مادر عزیز و همسر مهربانم،
که در تدوین این اثر با شیفتگی تمام مرا
باری داده‌اند و به همه دانش پژوهانی که
به فرهنگ و ادب ایران عشق می‌ورزند و به
دیده احترام می‌نهند.

الف	درآمد
۱	
	سخنی در زمینه موسیقی، ترانه و تصنیف
۳	ترانه
۴	پیشینه ترانه
۵	خاستگاه ترانه
۸	موضوع ترانه
۹	تقسیم بندی سنتی ترانه
۱۱	وزن در ترانه‌ها
۱۲	ترانه سرایی
۱۴	کوچ ترانه
۱۴	تصنیف
۱۷	خاستگاه و تاریخچه تصنیف
۲۶	موضوع تصنیف
۲۸	ترانه و تصنیف از نظر وزن
۲۹	ویژگی‌های شعر ملحون یا تصنیف
۲۹	تصنیف نزد پیشینیان
۳۱	اهمیت سرودن تصنیف از نظر یک نویسنده مصری
۳۳	موسیقی
۳۴	تاریخچه پیدایش موسیقی در ایران و جهان
۳۶	موسیقی ایران از نظر تاریخی
۳۹	موسیقی در ایران باستان
۴۲	پیوند شعر غنایی و موسیقی در فارسی میانه
۴۴	اهمیت موسیقی در عصر ساسانیان
۴۶	پیوند و رابطه شعر و موسیقی
۴۷	تأثیر شعر و موسیقی بر مخاطبان

۲

عهد صفویه و قاجاریه از نظر تاریخی و ادبی

۵۳	درآمد
۵۵	اهمیت سلسله صفوی
۵۶	شعر دوران صفویه
۵۸	وضعیت تصنیف و ترانه و هماهنگی آن با موسیقی در دوران صفوی
۶۰	تصنیف سازان دوره صفوی
۶۰	عهد قاجار از نظر تاریخی و ادبی
۶۲	تصنیف و ترانه در دوران قاجار
۶۷	تأثیر اجتماعی انقلاب مشروطیت بر تصنیف و ترانه
۶۸	گونه‌های رایج شعر در عصر مشروطه
۶۹	تاریخ پیدایی تصنیف در عصر مشروطه
۷۲	روشن‌های سه گانه پیوند شعر و موسیقی
۷۲	گروه موسیقایی
۷۵	چگونگی پیوند شعر و موسیقی
۷۸	تصنیف سرایان برجسته دوره قاجار
۸۳	عارف، پایگاه ترانه‌های انقلابی
۸۴	فراموش شدن آهنگ تصنیف‌های عارف

۳

ترانه سرایان بنام و نمونه‌ای از آثار آنان

۹۱	درآمد
۹۳	علی اکبر شیدا
۹۳	تصنیف در دستگاه ابوعطا
۹۴	بت چین
۹۴	چشم بیه سرمه

۹۵	شب مهتاب
۹۵	وعده کردی
۹۶	در فکر تو بودم
۹۷	ترسم پریشان کند بسی
۹۸	عارف قزوینی
۹۹	چه شورها
۹۹	چه می شد
۱۰۰	دیدم صنمی سرو قدی
۱۰۰	نه قدرت که با وی نشینم
۱۰۱	ملک الشعرا بهار
۱۰۲	ز من نگارم خبر ندارد
۱۰۲	شب وصل
۱۰۳	ایران وطن من
۱۰۴	رهی معیری
۱۰۵	شد خزان گلشن آشنایی
۱۰۶	امید زندگانی
۱۰۷	نوای نی
۱۰۷	آرزو گم کرده
۱۰۸	گل من کجایی
۱۰۹	نه دل مفتون دلبندی
۱۰۹	دل غم دیده
۱۱۰	من از روز اول دیوانه بودم
۱۱۰	معینی کرمانشاهی
۱۱۱	آمد، آمد با دلجویی
۱۱۱	افسانه کمتر
۱۱۲	از من بگذرید
۱۱۳	بس کن
۱۱۳	شعله سرکش

۱۱۴	سنگ خارا
۱۱۴	رقص مشتری
۱۱۵	خانه دل
۱۱۶	عمر بی حاصل
۱۱۶	یاد کودکی
۱۱۷	بیژن ترقی
۱۱۹	تلفیق و پیوند شعر و موسیقی از نظر بیژن ترقی
۱۱۹	خصوصیت کار ترانه سرایی در چیست؟
۱۱۹	آتش کاروان
۱۲۰	برگ خزان
۱۲۱	بدرقه
۱۲۲	موج آتش
۱۲۳	کعبه دل‌ها
۱۲۳	ره‌گذر
۱۲۴	می‌گذرم
۱۲۴	صبرم عطا کن
۱۲۵	دختر صحرا
۱۲۵	یادش بخیر
۱۲۶	هوشنگ ابتهاج
۱۲۷	تو ای پری کجایی؟
۱۲۸	در این سرای بی کسی
۱۲۸	باز شوق یوسفم دامن گرفت
۱۲۹	سحرخیزان
۱۳۰	محمد علی امیر جاهد
۱۳۰	پریوش
۱۳۱	امان از این دل که داد
۱۳۱	هزارستان به چمن
۱۳۳	واشارتی

۱۳۴	جوانی
۱۳۴	هستی سوز
۱۳۵	نیلوفر
۱۳۶	در آتشم
۱۳۶	داغ لاله
۱۳۷	قهر عاشق
۱۳۸	رفتم
۱۳۹	تک درخت
۱۳۹	رفتی
۱۴۰	آشفته
۱۴۱	اشک من هویدا شد
۱۴۱	خسته دلان
۱۴۲	عشق و دل
۱۴۲	پناهم ندادی
۱۴۳	خاطره شیرین
۱۴۴	تصویری از خیال
۱۴۴	غروب عشق
۱۴۵	مهتاب پاییز
۱۴۶	سکوت شکسته
۱۴۷	غوغای ستارگان
۱۴۷	گلنار
۱۴۸	طوطی
۱۴۹	سه تار و ستاره
۱۴۹	کو آن محفل هستی
۱۵۰	شادم
۱۵۰	صدای آشنا
۱۵۱	میخانه
۱۵۲	رسوای زمانه

۹۵۲	ابر پاییز
۱۵۳	ای ایران ای مرز پر گهر
۱۵۴	عاشق ساز
۱۵۴	بسته دام
۱۵۵	همایون خرم
	چکیده انگلیسی
۱۶۳	نمایه اسامی
۱۶۷	کتاب نامه

درآمد

خشک چوب و خشک سیم و خشک پوست
از کجا می‌آید این آوای دوست
«مولوی»

یکی از الطاف و عنایات حضرت حق به انسان، توانایی پدید آمدن ترنم در جان انسان‌های عاطفی و سبک روح است که بی‌گمان هیچ عاملی نمی‌تواند بر سنگی منجمد چنان اثری شگرف بگذارد. زیرا روح‌هایی که عظمت هستی را درک نکرده‌اند، عظمت ترنم را نیز درک نخواهند کرد و از آن تأثیر نخواهند پذیرفت.

سراسر پهنه طبیعت و مظاهر گوناگون آن، دریاها، دشت‌ها، آسمان‌ها و از این دست خاستگاه هنر و شعر است. دریافت شاعرانه‌ی انسان از زندگی به همان اندازه که در شعر ظاهر می‌شود در یک پرده‌ی نقاشی و یک آهنگ موزون موسیقی نیز می‌تواند جلوه‌ساز باشد؛ پس شعر در همه جا وجود دارد و با همه‌ی مظاهر هستی می‌توان شاعرانه مأنوس شد.

جهان هستی موسیقی بزرگ و جاودانه‌ای است که در آن موسیقی‌های دلپذیری نهفته که روح اهل ذوق و هنر را چون نسیم می‌نوازد و دل را روشنایی و فروغ می‌بخشد و چنین است که انسان با الهام گرفتن از زیبایی طبیعت و تقلید شکل‌ها و آهنگ‌های طبیعی و بازتاب آن، هنر را که یکی از عوامل مهم بیان احساسات و زیبایی است پدید می‌آورد و آن را به صورت‌های گوناگون باز می‌تابد. و یا موسیقی و شعر را که زبان احساس و ترجمان دل آدمی است در کنار دیگر هنرهای زیبا غم‌ها و شادی‌ها، عشق‌ها و حرمان‌ها، شکست‌ها و پیروزی‌ها باز می‌نماید.

در کتابی که پیش روی دارید، کوشش بر آن رفته تا تعریف جامعی از ترانه و تصنیف و نقش شگرف آن دو که از وجوه بارز و درخشان فرهنگ ملی ایران است از گذشته تا حال مورد بررسی قرار دهد و تصنیف سرایان و ترانه‌گویان بنامی که تجلیات روحی مردم را در موسیقی و کلام گنجانند، معرفی کند.

آنچه برای نگارنده اهمیت داشته، جنبه‌ی پژوهشی و ارج فرهنگی کار بوده است. با این همه، نتیجه‌ی کار با همه دقت و وسواسی که به کار رفته، خالی از چون و چرا نخواهد بود؛ هر چند ادعای کمال آن نیز در نویسنده نیست زیرا بر همه اهل تحقیق روشن است که در کار پژوهشی امکان کمال مطلق وجود ندارد و جز این اندیشیدن خامی و بی‌خریدی است. چه می‌توان کرد؛

آب دریا را اگر نتوان کشید هم به قدر تشنگی باید چشید «مولوی»
در این جا وظیفه خود می‌دانم که از همه سروران بزرگوار و دانش‌پژوه خود که مشوق من و انگیزه‌ی مداوم کارم بوده‌اند به گرمی با درود و سپاس یاد کنم و در این میان، بیش از همه از استاد ارجمند آقای «دکتر داریوش صبور» که خود دستی در شعر و ترانه و موسیقی دارند، سپاسگزارم که با دقت علمی و دلسوزی ویژه‌ی خود، نظری انتقادی به دست نوشته‌های نگارنده داشتند و مرا به کوشش‌های بیشتری برانگیختند و در این مهم راه‌گشا بودند.

همچنین از استاد محترم جتباب آقای «دکتر مهدی ماحوزی» که نگارنده را از مشورت‌های خردمندانه و آگاهانه خویش بهره‌مند ساختند و از همه کسانی که با لطف و مهربانی، مرا تشویق نمودند و از هیچ مساعدتی در این زمینه دریغ نکردند از جمله آقایان «حبیب اله قلیشلی و حسین میر کاظمی» که در تهیه بسیاری از کتاب‌ها به یاری‌ام آمدند، صمیمانه سپاسگزارم.

سخنم را با عرض تشکر و سپاس از اولیای محترم انتشارات نوروزی و همه آنان که با دقت و علاقه رنج چاپ این اثر را بر خود آسان کردند به پایان می‌برم.
آرزو دارد کوشش‌هایی که در راه این خدمت ناچیز به کار بسته‌ام، مورد توجه خوانندگان اهل ذوق و شیفتگان به ترانه و تصنیف قرار گیرد و از یادآوری‌های سا زنده خود دریغ نورزند. چنین باد.

مریم کریمی

مرداد ماه ۱۳۸۹